

**Wydawnictwo Instytutu Spraw Publicznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego**

Krzysztof Firlej

**STAN I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU
AGROTURYSTYKI W POLSCE**

Kraków 2002

STAN I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU AGROTURYSTYKI W POLSCE

- 1. Agroturystyka podstawowe cechy i założenia.**
  - 1.1. Pojęcie i podstawowe cechy agroturystyki.**
  - 1.2. Ekoturystyka jako pokrewna forma agroturystyki.**
- 2. Agroturystyka w Polsce.**
  - 2.1. Historia agroturystyki w Polsce.**
  - 2.2. Cechy i możliwości rozwoju agroturystyki.**
  - 2.3. Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości rolniczej.**
- 3. Rola agroturystyki w rozwoju regionu.**
- 4. Podsumowanie i wnioski.**

STAN I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU AGROTURYSTYKI W POLSCE

1. Agroturystyka podstawowe cechy i założenia.

1.1. Pojęcie i podstawowe cechy agroturystyki.

Agroturystyka to jedna z najważniejszych sfer aktywności turystycznej na terenach wiejskich, która szerzej rozwinęła się w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, wykorzystując jako bazę noclegową wiejskie gospodarstwa rolne. Jej istota polega na organizowaniu pobytu turystów w gospodarstwie rolnym połączone z możliwością wyżywienia, współuczestniczenia w produkcji płodów rolnych, ich zakupem oraz spędzaniem wolnego czasu na łonie natury, który jest szczególnie korzystny dla osób mieszkających w wielkich miastach i aglomeracjach przemysłowych. Ogólnie agroturystykę można zdefiniować jako formę wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, opartą o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem (przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym). Agroturystyka w swej istocie jest jednym z elementów wielofunkcyjnego rozwoju polskiej wsi. Jako podstawowe definicje w zakresie agroturystyki można uznać:

Wyszczególnienie
M.Nowakowski (2001, s.5-6) Agroturystyka – forma turystyki o dużych wartościach wypoczynkowych i psychologicznych dla dorosłych oraz dydaktycznych dla młodzieży i dzieci, polegająca na czynnym spędzaniu urlopu i ferii na wsi bezpośrednio w gospodarstwie wiejskim, tzn. uczestniczeniu w pracach w rolnictwie, spożywaniu posiłków w gospodarstwie itd.
M.Drzewiecki (1998, s.7) Agroturystyka jest formą turystyki odbywającą się na terenach wiejskich o charakterze przejściowym, co do intensywności zagospodarowania, pomiędzy ekstensywnie

wykorzystywanymi obszarami chronionymi, a intensywnie użytkowanymi rejonami rekreacyjnymi. Są nimi tereny osiedleńczo - rolne, charakteryzujące się harmonijnie skojarzonymi elementami krajobrazu przyrodniczego i kulturowego. Osadnictwo wiejskie stanowi dla agroturystyki główną bazę noclegową i żywieniową, którą uczestnicy tej formy turystyki wykorzystują do wielokrotnych, wahadłowo-centrycznych wypadów na otaczające tereny.

M.Długokęcka (2001, s.227-228)

Agroturystyka jest narzędziem realizacji wielu celów strategicznych polityki regionalno – strukturalnej takich jak wzrost zatrudnienia, alternatywne źródło dochodów dla rolników, aktywizacja regionów ekonomicznie zaniedbanych, zrównoważony rozwój. Wielość funkcji powoduje z jednej strony, że jest ona przedmiotem zainteresowania nie tylko turystyki, ale również takich dziedzin, jak rolnictwo, polityka regionalna, ochrona środowiska, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, z drugiej zaś strony również możliwość wspierania jej rozwoju z różnych funduszy wspólnotowych.

M.Dębniwska, M.Tkaczuk (1997)

Agroturystyka – to taka forma turystyki wiejskiej, która występuje na obszarze wiejskim i rolniczym oraz jest dostosowana do istniejących tam warunków, które umożliwiają racjonalne wykorzystywanie naturalnych zasobów miejscowych. Według autorek agroturystyka jest elementem turystyki wiejskiej

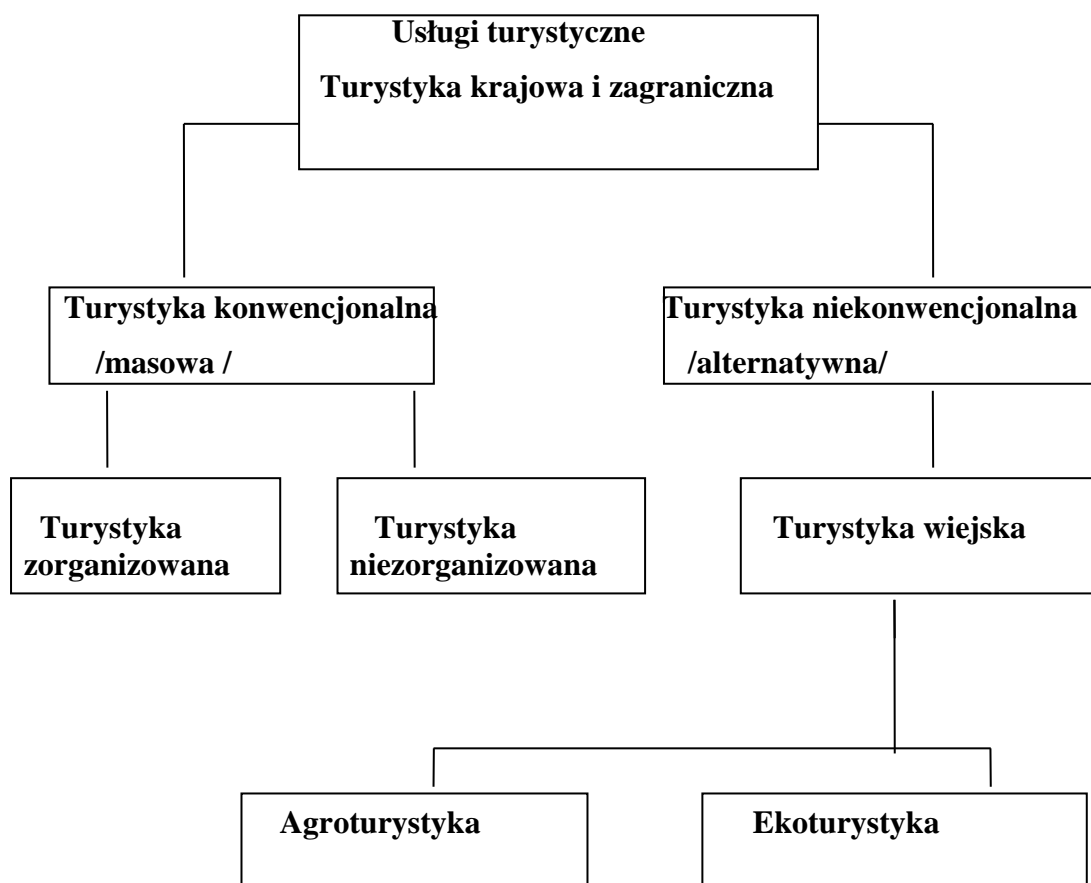
S.Mendlik (1995)

Agroturystyka (*agricultural tourism* lub *farm tourism*) – to turystyka wakacyjna wykorzystująca gospodarstwa wiejskie. Może przybierać różne formy, ale zawsze obejmuje zakwaterowanie, a często również inne usługi. Dwie podstawowe jej formy to zakwaterowanie z obsługą, bezpośrednio w gospodarstwie lub w jego pobliżu oraz zakwaterowanie z własną obsługą na terenach należących do gospodarstwa, np. w domkach letniskowych, pojazdach kempingowych lub na polach namiotowych. Jest częścią turystyki wiejskiej w szerszym rozumieniu.

Za turystykę wiejską (*rural tourism*) – uznaje się głównie turystykę wakacyjną, skoncentrowaną na obszarach wiejskich cieszącą się znaczącym zainteresowaniem, jako sposób zwiększania dochodów i zatrudnienia, a także dywersyfikacji lokalnej gospodarki. Często jest utożsamiana z agroturystyką, ale jest pojęciem szerszym i obejmuje także rozwój szlaków, miejsc na pikniki, centrów objaśniających, muzeów rolniczych i folklorystycznych.

Globalnie usługi turystyczne możemy podzielić na te dotyczące turystyki krajowej i zagranicznej. Na schemacie pierwszym widzimy miejsce agroturystyki w systemie usług turystycznych. Agroturystyka wywodzi się z turystyki wiejskiej i zaliczana jest do grupy turystyki niekonwencjonalnej, czyli alternatywnej w stosunku do masowej turystyki konwencjonalnej. Jako rodzaj turystyki agroturystyka spełnia wiele funkcji, które powodują, że jest ona przedmiotem zainteresowania nie tylko turystyki, ale również jest zauważalna w rolnictwie, polityce regionalnej, ochronie środowiska, rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Jako element wielofunkcyjnego rozwoju polskiej wsi posiada możliwość wspierania jej rozwoju przez różne fundusze wspólnotowe.

Schemat 1. Miejsce agroturystyki w systemie usług turystycznych

Źródło: opracowanie własne

Najważniejsze cechy agroturystyki to :

1. agroturystyka ogranicza się do terenów o charakterze rolniczym,
2. agroturystyka jest ściśle związana z gospodarstwem rolnym – lub hodowlanym, rybackim, ogrodniczym,

3. wykorzystuje budownictwo mieszkaniowe i gospodarcze ludności wiejskiej dla celów noclegowych,
4. charakteryzuje się wypoczynkiem czynnym realizowanym w otoczeniu przyrodniczym gospodarstwa.

Współcześnie turystyka jest jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki na świecie, dająca zatrudnienie ogromnej liczbie osób. Programy dotyczące rozwoju turystyki są bardzo optymistyczne i przewidują do roku 2010 tworzenie 5,5 mln nowych miejsc pracy rocznie, przy aktualnie 200 milionach osób zatrudnionych [World Travel & Tourism Council 1999].

Ogólnie dla jakości wypoczynku turystycznego mają znaczenie 3 podstawowe zasady:

1. Przyjazne człowiekowi otoczenie przyrodnicze, techniczne i społeczne, jak również sprzyjające jego zdrowiu fizycznemu i psychicznemu,
2. Środowisko wypoczynku i wykonywane podczas niego czynności powinny być odmienne niż w codziennym miejscu pracy i zamieszkania,
3. Wypoczynek czynny jest bardziej efektywny od biernego. (Drzewiecki M. 1995)

Zgodnie z przemianami i uświadamianiem ludności dotyczącym zdrowego spędzania wolnego czasu szczególną szansę można stworzyć dla rozwoju działalności agroturystycznej, która w swych założeniach zapewnia ochronę i wzbogacenie walorów przyrodniczych i krajobrazowych terenów wiejskich, dąży do zachowania potencjału produkcyjnego zwłaszcza zasobów ziemi nadającej się do rolniczego użytkowania oraz stwarza nowe miejsca pracy, przez co eliminowana jest nadmierna migracja ludności z obszarów wiejskich do miast. W Polsce agroturystyką zajmuje się kilka tysięcy gospodarstw rolnych, dla których jest to szansa na rozwijanie atrakcyjnej działalności poza rolniczej. Agroturystykę i jej znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich rozpatrywać można w kilku aspektach. Jako najważniejszy z nich można wymienić aktywizację zawodową na wsi, gdyż agroturystyka daje możliwość stworzenia dodatkowego zajęcia dla właścicieli gospodarstw rolnych i osób z nimi zamieszkujących. Agroturystyka daje na początku dodatkowe zajęcie i przychód finansowy w gospodarstwie rolnym, a z czasem może rozwinąć się i przekształcić go w gospodarstwo agroturystyczne. Ma to istotne znaczenie w polskim rolnictwie, które ze względu na swoją specyfikę obszarową stwarza szerokie możliwości i szanse w tym zakresie. Z czasem agroturystyka może rozwinąć się do takich rozmiarów, że rolnik traktujący działalność agroturystyczną początkowo jako zajęcie uboczne, zauważy możliwość czerpania dochodu wyłącznie z tego rodzaju działalności i na przykład wybuduje kompleks budynków lub pensjonatów z przeznaczeniem wyłącznie na działalność agroturystyczną. Zagospodarowanie

w ten sposób terenów wiejskich doprowadzi do aktywizacji zawodowej miejscowej ludności, która oprócz możliwości zatrudnienia przy budowie takiego kompleksu agroturystycznego będzie miała taką szansę w przyszłości przy obsłudze agroturystów. Tego rodzaju przedsięwzięcia wymagają wielu spotkań edukacyjno - szkoleniowych, na których przedsiębiorcy – rolnicy będą mogli poszerzyć swoją wiedzę w zakresie prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego, tak jak ma to miejsce w krajach Unii Europejskiej, gdzie agroturystyka zajmuje poczesne miejsce w branży turystycznej, ulega ciągłej modyfikacji, dostarcza nowych przeżyć i wrażeń. Staje się przez to bardzo atrakcyjna dla całych rodzin, które w komplecie spędzają swój wolny czas w zgodzie z naturą.

Głównym założeniem turystyki wiejskiej jest to, aby :

1. odbywała się ona w warunkach odmiennych od otoczenia pracy i zamieszkania,
2. towarzyszyła mu zmiana trybu życia i codziennego postępowania.
3. w wypoczynku powinna zostać uruchomiona inna grupa mięśniowa niż zazwyczaj,
4. powinna zaistnieć zamiana aktywności fizycznej na umysłową i odwrotnie.

Należy zauważyć, że rozwój agroturystyki zależy w głównej mierze od popytu na te usługi, które niewątpliwie stały się ostatnio modne w naszym kraju. Odbiorcami usług agroturystycznych są zwykle zamożni mieszkańcy większych miast, którzy niekoniecznie wyjeżdżają na cały urlop, ale spędzają na wsi kilka dni wolnych od pracy, a przez to agroturystyka zyskuje na popularności.

Agroturystykę możemy również rozpatrywać w ujęciu funkcjonalnym i ekonomicznym. W ujęciu funkcjonalnym agroturystykę można postrzegać w dwojaki sposób. Z jednej strony dla usługobiorcy / wczasowicza / jest ona alternatywną formą wypoczynku, różniącą się od innych form wypoczynku zorganizowanego pełną integracją z przyrodą. Bezpośredni kontakt ze środowiskiem naturalnym stwarza możliwość aktywnego wypoczynku na łonie natury.

Najważniejsze i najliczniejsze grupy wczasowiczów uprawiających agroturystykę to:

- rodziny inteligentne,
- rodziny średniokwalifikowane,
- rodziny pochodzące z dużych miast,
- rodziny dobrze sytuowane.

Z drugiej strony natomiast, agroturystyka jest dodatkową i alternatywną formą działalności mieszkańców wsi, dla których odgrywa ona rolę biznesu i kreowania przedsiębiorczości wiejskiej, dając w ten sposób perspektywy rozwojowe i możliwości

dodatkowego zarobku. Jest to zwłaszcza szczególnie istotne dla gospodarstw małych o niekorzystnej strukturze agrarnej i niskiej kondycji finansowej. (Woś A. 1996)

Inne ujęcie ma aspekt ekonomiczny, który ujmuje agroturystykę jako formę inwestycji ukierunkowaną na powiększenie kapitału. Aby była ona dochodowa, powinna zawierać w swojej ofercie te specyficzne korzyści, które są niedostępne w ofercie turystyki masowej. Przedsięwzięcie zyskowe i przynoszące usługodawcy określony stały dochód to przedsięwzięcie zawierające element związany z określonym terenem / regionem / oraz z potencjalnymi możliwościami gospodarstwa świadczącego usługi agroturystyczne. (Wiatrak A. 1996). Inne pozytywne cechy agroturystyki zauważa Chapon, który twierdzi, że jej prowadzenie to:

- zagwarantowanie ochrony tradycyjnych budynków,
- zapewnienie turystom zakwaterowania tam, gdzie przemysł hotelowy nie istnieje np. z powodu minimalnych zysków,
- dostarczenie pracy dla rzemiosł budowlanych /stolarzy, hydraulików/,
- podtrzymywanie lokalnych tradycji,
- stymulowanie bezpośredniego zbytu produkcji rolnej
- budzenie wysokiej świadomości społeczności wiejskich o znaczeniu środowiska lokalnego,
- podnoszenie standardu i estetyki domów,
- nadanie sensu kulturze wiejskiej i identyfikacja się z nią,
- budowanie porozumienia pomiędzy ludnością miejską i wiejską,
- podnoszenie jakości życia ludności wiejskiej

Agroturystyka w Polsce ma szczególnie duże szanse rozwoju, gdyż nasz kraj jako jedyne w Europie Środkowo Wschodniej zachował w strukturze rolnictwa dominującą pozycję indywidualnego gospodarstwa wiejskiego oraz duże bogactwo materialnych zasobów kultury, autentycznego ludowego folkloru, zwyczajów i obyczajów utrwalanych i przekazywanych z pokolenia na pokolenie. W Polsce mamy obecnie bardzo wiele rejonów cechujących się pięknym i zróżnicowanym krajobrazem, nieskażonym środowiskiem oraz bogatą florą i fauną. (Sikora J. 1999)

Atrakcyjność formy agroturystycznej podnosi specyfika produktów spożywczych oferowanych przez gospodarstwa, w tym możliwość skorzystania z żywności ekologicznej i wegetariańskiej. Wartość oferowanej usługi wzrasta wraz z atestem gospodarstw ekologicznych oraz marką i jakością oferowanych produktów i usług.

1.2. Ekoturystyka jako pokrewna forma agroturystyki.

Ekoturystyka jak sama nazwa wskazuje jest formą podróżowania odbywającą się na obszarach o najwyższych walorach przyrodniczo - krajobrazowych oraz bezpośrednio wpływającą na ochronę środowiska naturalnego i kulturowego tych regionów. Ekoturysty to ludzie o dużej świadomości ekologicznej i wrażliwości przyrodniczej. W literaturze światowej istnieje wiele definicji ekoturystyki, która jest nazywana zieloną, przyrodniczą i ekoetnoturystyczną. Głównymi zadaniami ekoturystyki są ochrona zagrożonych środowisk naturalnych oraz stwarzanie szansy dla rozwoju biedniejszych regionów. W ostatnich latach powstało wiele międzynarodowych organizacji i programów w sektorach turystycznych, które zajmują się ochroną środowiska, a w ekoturystyce widzą szansę dla zachowania istniejących walorów środowiskowo – przyrodniczych, przy równoczesnym ich rozwoju w zakresie turystycznym (np. brytyjska organizacja Tourism Concern, Ecotourism Society /TES/, World Tourism Organization /WTO/, World Resources Institute /WRI/, World Wide Fund for Nature /WWF/, National Audubon Society, Tourism Concern i Council of Europe, Program Ochrony Środowiska Narodów Zjednoczonych /UNEP/.

Wymienione organizacje podkreślają konieczność zainteresowania się ekoturystyką, gdyż turystyka staje się jednym z większych przemysłów obliczanym na ponad 6 % światowego produktu brutto. W ostatnim trzyletniu turystyka rozwinęła się ponad czterokrotnie i wciąż zauważalny jest jej rozwój, gdyż coraz większa ilość osób uczestniczy w tej formie wypoczynku. Ekoturystyka w literaturze światowej jest definiowana jako koncepcja turystyki związanej ze środowiskiem przyrodniczym, organizowanej i zarządzanej w sposób zrównoważony zawierający elementy edukacji ekologicznej oraz wnoszącej wkład finansowy w ochronę przyrody. Amerykańskie Stowarzyszenie Ekologiczne (The Ecotourism Society) uważa, że ekoturystyka to podróżowanie do naturalnych miejsc przyrodniczych, które chroni środowisko naturalne i podtrzymuje egzystencję lokalnych mieszkańców. W Polsce za wzorcową przyjmuje się definicję Richarda Deumana, która mówi, że ekoturystyka to podróżowanie w celu studiowania, podziwiania i czerpania zadowolenia z piękna krajobrazów, obserwacji dzikich zwierząt i roślin, jak również podziwiania miejscowych obyczajów i kultury. (Kamieniecka 1998)

Ogólnie za definicję ekoturystyki na świecie uważa się ...takie podróżowanie do natury, które może przyczynić się do jej rozwoju, odnowy i ocalenia światowego dziedzictwa przyrody, przed bardziej szkodliwymi formami eksploatacji. Dominika Zaręba w swej książce „Ekoturystyka – wyzwania i nadzieje” podaje trzy najważniejsze cechy ekoturystyki wyróżniające ją spośród innych form podróżowania (Zaręba D.2000):

1. ekoturystyka jest formą aktywnego i dogłębnego zwiedzania obszarów o wybitnych walorach przyrodniczych i kulturowych;
2. ekoturystyka strzeże harmonii ekosystemów przyrodniczych i odrębności kulturowej lokalnych społeczności;
3. ekoturystyka dostarcza środków finansowych skutecznej ochronie wartości dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz przynosi realne korzyści ekonomiczno - społeczne ludności miejscowej.

Powyższe cechy wskazują na wzajemne zależności pomiędzy źródłem zaistnienia zielonej ekoturystyki, czyli zasobami przyrody i krajobrazu a efektem rozwoju tej formy podróżowania przejawiającym się w poprawie warunków życia rdzennych mieszkańców danego regionu oraz zachowaniu naturalnego krajobrazu i pomocy w ochronie przyrody. Jest to znaczące dla zachowania tożsamości kulturowej danego regionu oraz jego rozwoju, ponieważ prowadzona dotychczas turystyka komercyjna rozpowszechniła i rozprzestrzeniła się przez ostatnie dekady, nie dbając o środowisko i regionalną kulturę. Zgodnie z postanowieniami Agendy 21 turystyka powinna zdążać w kierunku zrównoważonego rozwoju, a więc zaspakajać potrzeby teraźniejszości w ten sposób aby nie pozbawić przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich własnych potrzeb.

Turystyka stała się ostatnio znaczącym przemysłem na świecie, co czyni ją bardzo dochodowym dla osób ją prowadzących i rozwijających, ale równocześnie stała się wielkim problemem dla środowiska, ponieważ niszczy go i wytwarza ogromne ilości zanieczyszczeń, wywiera wpływ na lokalną kulturę, erozję oraz zakłóca naturalne życie przyrody. Z tych względów w pojęciu ekoturystyki zawarte są wyraźne korzyści dla ochrony środowiska i regionalnego rozwoju. Ekoturystyka nie wymaga zaangażowania kapitału zagranicznego, a większy nacisk kładzie na rozwój lokalny i wykorzystanie wszelkiego rodzaju dóbr okolicznych mieszkańców. Szczególne szanse dla jej rozwoju można stworzyć na terenie polskiej wsi wykorzystując następujące kryteria rozwoju:

1. ekoturystyka umożliwi samoregulację zachowań środowiska oraz przyszłą produktywność zasobów naturalnych,
2. istnieje konieczność wniesienia do ekoturystyki odpowiednich nakładów pracy koniecznych dla jej zaistnienia i rozwoju,
3. osoby zatrudnione w ekoturystyce muszą mieć sprawiedliwy udział w ekonomicznym zysku wynikającym z jej prowadzenia,
4. ekoturystyka musi być prowadzona zgodnie z oczekiwaniami lokalnych mieszkańców i społeczności na ich terenie,

5. ekoturystyka ma być formą utrzymania dla osób dotychczas zatrudnionych w rolnictwie i przekształcających swe gospodarstwa i posiadłości w przedsiębiorstwa agroturystyczne,
6. ekoturystyka musi być formą inwestycji gmin i władz samorządów terytorialnych, którzy powinni przekonywać organizatorów wypoczynku, aby inwestowali w turystykę bardziej przyjazną środowisku i zgodną z zasadami trwałego rozwoju.

2. Agroturystyka w Polsce.

2.1. Historia agroturystyki w Polsce.

Agroturystyka w Polsce zaczęła rozwijać się, podobnie jak w krajach Unii Europejskiej we wczesnych latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, chociaż pierwsze ślady koncepcji wykorzystania wsi dla celów wypoczynkowych można odnaleźć w XIX-wiecznym ruchu regionalistycznym podczas propagowania różnorodnych form lokalnych inicjatyw gospodarczych i kulturalnych. W okresie tym propagowali ten rodzaj turystyki XIX-wieczni „higienisci” czyli lekarze społecznicy, zwalczający negatywne aspekty postępującej urbanizacji wielkich miast. Ówczesna turystyka wiejska stawała się coraz bardziej modna, rozszerzano programy wycieczek wiejskich, na łono natury oraz propagowano wyjazdy do zagranicznych kąpielisk i uzdrowisk. W wielu miejscowościach oprócz miejsc zakwaterowania dla przyjezdnych wczasowiczów oferowano różnorodne usługi od wypoczynkowych na rekreacyjnych kończąc. Równocześnie zauważono potrzebę budowy specjalnych pensjonatów, które służyły za miejsce wypoczynku. Takich miejsc szukali bogatsi mieszkańcy miast, którzy wybrali tę formę wypoczynku i z czasem sami budowali domy letniskowe na wsi służące im do wypoczynku i niejednokrotnie stawały się źródłem dochodu. Często budowano te domy na działkach zaprzyjaźnionych gospodarzy co tworzyło pomiędzy takimi partnerami pewien rodzaj więzi umożliwiający wspólne korzystanie z powstałego przedsięwzięcia. W okresie międzywojennym mamy do czynienia z powstawaniem wielu instytucji społecznych i gospodarczych popierających rozwój letnisk, szczególnie w obszarach nadmorskich i górskich. Szczególnie silnie działała Liga Popierania Turystyki, która miała szeroki wpływ na rozwój wsi letniskowych i wykorzystywała w tym celu samorządy lokalne. W okresie tym kładziono szczególny nacisk na budowę dużej ilości domów z przeznaczeniem na kwatery prywatne oraz na podniesienie stanu sanitarnego polskiej wsi. W różnych regionach pojawiły się lokalne organizacje koordynujące działalność: w 1936 r. Powstaje Krakowski Związek Letniskowy reprezentujący interesy 300 miejscowości, rok później organizuje się w Stanisławowie Wojewódzki Związek

Międzykomunalny „Karpaty Wschodnie” oraz Komisja Letniskowa Powiatów i Gmin Województwa Tarnopolskiego, Związek Letniskowy „Bieszczady” z siedzibą we Lwowie. Wydana zostaje po raz pierwszy w 1937 roku broszura „Jak urządzić letnisko”. (Drzewiecki M. 1995). Po drugiej wojnie światowej możliwość zorganizowania „wczasów pod gruszą” powstała dopiero w 1957 roku, ponieważ wcześniejsze ekipy rządowe nie wyrażały na to zgody. Po reaktywowaniu w tymże roku Spółdzielni Turystycznej „Gromada”, działającej dla potrzeb środowiska wiejskiego zaczęto organizować wczasy na wsi dla mieszkańców miast i organizacji wsi letniskowych w formie „wczasów pod gruszą”. Ta sytuacja utrzymywała się przez kolejne dziesięciolecia i była rozpowszechniona w wielu miejscowościach nadmorskich, w górach i na podgórzu oraz w szeregu wsi mazurskich. Akcje „wczasów pod gruszą” były propagowane przez takich organizatorów wypoczynku jak: „Fundusz Wczasów Pracowniczych”, „Turystę”, „Orbis” jak również przeróżne ośrodki sportu, turystyki i Wypoczynku. W tych latach powstało wiele wsi pełniących funkcje turystyczne, w których uprawiano turystykę wiejską, mające wiele cech i walorów przyrodniczych, a przez swoją autentyczność i tradycje były bardzo atrakcyjne. Kolejne ekipy rządzące różnie zapatrywały się na dodatkowe źródła dochodu dla rolników, które niejednokrotnie stały w sprzeczności z oficjalnymi tezami gospodarki uspołecznionej. Okres stanu wojennego też wpłynął niekorzystnie na rozwój turystyki wiejskiej, gdyż liczne restrykcje administracyjne, ogromne trudności gospodarcze i ubożenie społeczeństwa sprzyjało jej zanikowi. Tak powstawał istniejący do dziś „czarny rynek” kwater prywatnych, który rozpoczął się w końcu lat osiemdziesiątych.

Ogólnie rozwój polskiej turystyki w literaturze jest dzielony na trzy fazy:

1 faza – tzw. kolejowa prowadziła XIX wieczne społeczeństwa przemysłowe do kurortów nadmorskich i uzdrowisk,

2 faza – powojenna wiodła długodystansowy ruch turystyczny drogą lotniczą, promową i samochodową na niezliczone wybrzeża Basenu Morza Śródziemnego.

3 faza – zapoczątkowana w późnych latach 90-tych XX wieku i trwająca obecnie charakteryzuje się rozkwitem turystyki kulturowej i wzrostem świadomości ekologicznej. /odwrót od plaż ze względu na promieniowanie ultrafioletowe/.

W ten sposób rozpoczęła się rozwijać polska agroturystyka. Jej rozwój jest odpowiedzią na głębokie przemiany społeczno - gospodarcze, jakie zachodziły w tym okresie na polskiej wsi. W latach tych na podstawie danych statystycznych można stwierdzić, że dochody rolnicze stały się niższe o 40 % w porównaniu z dochodami ludności nierolniczej. Stało się to głównym motywem i inspiracją dla ludności rolniczej w poszukiwaniu poza

rolniczych źródeł dochodu na bazie posiadanego majątku. Jedną z takich możliwości była szansa prowadzenia usług turystycznych we własnym gospodarstwie rolnym. Prowadzenie tych usług określane mianem agroturystyki postrzegane jest jako forma wielofunkcyjnego zagospodarowania terenów wiejskich umożliwiająca wykorzystanie posiadanego kapitału i wolnych zasobów pracy dotychczas niewykorzystanych. Należy zauważyć, że prawie 46% powierzchni naszego kraju posiada walory przyrodnicze i kulturowe pozwalające na pełnienie funkcji turystycznych. (Dębniwska M. 2000). W Polsce istnieje olbrzymia ilość gmin posiadających sprzyjające walory do rozwoju agroturystyki. Możliwości uprawiania agroturystyki przejawiają się w ogromnej liczbie usługodawców, jak też w asortymentowości proponowanych usług. Według danych statystycznych już w późnych latach dziewięćdziesiątych liczba gospodarstw uprawiających usługi agroturystyczne przekroczyła 2% ogólnej liczby gospodarstw. Jest to wynikiem szerokiego zainteresowania właścicieli gospodarstw wiejskich, którzy zaczęli widzieć szansę dla swej egzystencji i uzyskiwania dodatkowych źródeł dochodu przy prowadzeniu usług agroturystycznych. Według szacunków na podstawie dotychczasowych trendów rozwojowych można stwierdzić, że w niedługim czasie nastąpi eksplozja liczby prowadzonych gospodarstw agroturystycznych, co niewątpliwie wpłynie na ich jakość i zakres proponowanych usług. W ostatnich latach zauważa się, że prowadzenie usług agroturystycznych przez rolników staje się ich podstawowym źródłem utrzymania, a niektórzy z nich w bardzo szerokim zakresie ograniczają produkcję polową i hodowlaną, gdyż stała się ona nieopłacalną.

Rynek usług agroturystycznych w Polsce dopiero powstaje i może znacząco przyczynić się do dywersyfikacji struktury społecznej wsi i wykorzystanie jej ekologicznych aspektów. Ma to szerokie znaczenie dla prowadzonej polityki wobec rolnictwa w okresie przystępowania Polski do struktur Unii Europejskiej.

2.2. Cechy i możliwości rozwoju agroturystyki.

Jak już wcześniej zauważono intensywny rozwój agroturystyki nastąpił we wczesnych latach dziewięćdziesiątych, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Wynika on bezpośrednio z aktualnej sytuacji rynkowej, jak również z możliwości, które stworzyła Ustawa o podejmowaniu działalności gospodarczej z 1989 roku. Niestety rozwój ten nie osiągnął wymaganych rozmiarów i nie dorównuje standardom europejskim. Już teraz i w niedalekiej przyszłości możemy się spodziewać jeszcze większego zainteresowania tą formą wypoczynku, jak również przedstawienia szerszej oferty ze strony usługodawców. Usługodawcy muszą przemyśleć kwestię rozmiarów i jakości inwestycji ponoszonych na ten

rodzaj usług oraz wachlarza proponowanych przez nich możliwości wypoczynku. Jest to bardzo ważne, gdyż w Polsce przestał już obowiązywać model uzyskiwania najwyższych dochodów, przy niewielkich nakładach. Takie myślenie może okazać się bardzo niewłaściwe i może przynieść tylko straty polegające na kilkuletnim wykonywaniu usług agroturystycznych, które z czasem będą stawały się niedochodowe lub nie znajdą się na nie chętni. Dlatego też wysoki standard prowadzonych usług zapewni usługodawcom uzyskiwanie znacznych dochodów, gdyż wysoki standard posiadanych przez nich kwater wpływa bezpośrednio na uzyskiwanie większych dochodów z tego tytułu. Niestety w Polsce nie mamy wielu bogatych potencjalnych inwestorów, którzy mogliby zapewnić bardzo wysoki standard proponowanych usług. Grupa tych usługodawców musi zmodernizować posiadane budynki mieszkalne, zreorganizować swoje gospodarstwa rolne i hodowlane pod względem atrakcyjności turystycznej. Niestety jest to często najbiedniejsza grupa polskich producentów rolnych, która szuka dodatkowego źródła dochodu w prowadzeniu usług agroturystycznych. Brak industrializacji i urbanizacji niedochodowych terenów rolniczych wpływa korzystnie na stworzenie właściwych warunków rozwojowych dla agroturystyki. Niestety ludność zamieszkująca te tereny nie posiada wystarczających środków dla zapewnienia rozbudowy niezbędnej infrastruktury oraz podwyższenia standardu posiadanych kwater. Jedną z najważniejszych cech polskiej agroturystyki jest niewielka podaż wiejskich kwater prywatnych, gdyż jeszcze obecnie zauważalna jest bardzo mała liczba prawdziwych gospodarstw agroturystycznych, które powinny być usytuowane w atrakcyjnych terenach wypoczynkowych. Tereny takie to:

- miejsca ciche, spokojne,
- miejsca ze znacznymi walorami krajoznawczymi,
- miejsca zalesione,
- miejsca farmerskie,
- miejsca hodowli i uprawy niskoobszarowej.

Następną kwestią ważną dla usługodawców jest wysokość wydatków przeznaczanych na agroturystykę, która zależy wyłącznie od poziomu dochodów poszczególnych grup wczasowiczów. Poziom ich dochodów może być odwrotnie proporcjonalny do potrzeb tych grup w zakresie np. podstawowych warunków mieszkaniowych, żywienia czy też jego ekologii. W Polsce najczęściej agroturystyką zajmują się rolnicy w dużych wsiach, z rozwiniętą infrastrukturą i relatywnie niższym zagęszczeniem izb oraz wsie, ze słabszym wyposażeniem usługowym.

Czynniki określające rozwój agroturystyki jako formy turystyki wiejskiej podzielić można na zewnętrzne i wewnętrzne.

W ramach czynników zewnętrznych wyróżniamy:

- środowisko przyrodnicze,
- środowisko geograficzne,
- poziom rozwoju gospodarczego,
- stan i rozwój infrastruktury techniczno-ekonomicznej i społecznej
- stan rozwoju środowiska naturalnego,
- poziom urbanizacji,
- stan rozwoju budownictwa mieszkaniowego,
- stan rozwoju infrastruktury przestrzennej /komunikacyjnej/,
- stan rozwoju rolnictwa,
- poziom uprzemysłowienia,
- siła nabywcza ludności,
- poziom rozwoju kultury,
- stan rozwoju instytucji wspierających rozwój lokalnego biznesu, w tym instytucji wspierających rozwój turystyki,
- poziom rozwoju handlu, rzemiosła i usług,
- ilość wolnego czasu,
- wymagania, przyzwyczajenia i preferencje turystów,
- poziom wymiany informacji turystycznej,
- zakres promocji usług turystycznych,
- czynniki prawne, podatkowe i finansowe itp.

Do czynników wewnętrznych rozwoju agroturystyki zaliczamy:

- stan rozwoju bazy turystycznej gospodarstw,
- stan sanitarny i wyposażenie bazy turystycznej gospodarstw,
- zasoby siły roboczej istniejące w gospodarstwie,
- poziom dochodów właścicieli gospodarstw turystycznych,
- klimat, atmosfera i zakres kontaktów z rodziną rolniczą,
- zakres oferty wypoczynkowej oferowanej turystom,
- poziom wyżywienia i rodzaj produktów dostarczanych turystom,
- osobowość mieszkańców wsi i otwartość na wymianę kultur,
- umiejętności właścicieli gospodarstw i ich rodzin do zorganizowania czynnego wypoczynku turystom,

- okres otwarcia obiektu turystom,
- poziom cen świadczonych usług agroturystycznych,
- możliwość uczestniczenia lub obserwacji prac gospodarskich,
- znajomość języków obcych przez właścicieli gospodarstw i ich rodzinę,
- świadomość turystyczna mieszkańców wsi i inne,

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione czynniki, jako sprzyjające rozwojowi agroturystyki na obszarach wiejskich możemy uznać:

- czyste środowisko naturalne,
- otwartą przestrzeń,
- harmonijny i ciekawy krajobraz,
- zasoby wodne, leśne i obszary nieskażonej przyrody,
- zróżnicowanie klimatyczne,
- regionalną architekturę,
- niezbyt gęste zaludnienie,
- sprzyjającą strukturę obszarową gospodarstw / gospodarstwa średnio i małoobszarowe/,
- niewykorzystane zasoby mieszkaniowe,
- produkcję zdrowej żywności,
- niskie dochody mieszkańców wsi,
- wysoki poziom bezrobocia na wsi,
- dogodne warunki uprawiania turystyki aktywnej a zwłaszcza wędrówek górskich, turystyki rowerowej, sportów wodnych, wędkarstwa itp.,
- dobra sieć transportu publicznego, kolejowego i autobusowego,
- bogaty regionalny folklor i rzemiosło ludowe i inne,

Czynniki utrudniające rozwój turystyki wiejskiej, w tym również agroturystykę to:

- brak kapitału wśród ludności wiejskiej i inwestycji z zewnątrz lokowanych na wsi,
- niski poziom dochodów mieszkańców wsi,
- niski poziom rozwoju infrastruktury turystycznej i lokalnej,
- nieprzystosowanie mieszkań wiejskich do potrzeb turystyki, niski standard techniczny,
- różnice między nowoczesnym budownictwem a tradycyjną architekturą wsi,
- brak zagospodarowania i przystosowania tradycyjnych zagród wiejskich do potrzeb turystyki,
- niedostateczny poziom kwalifikacji i wykształcenia do rozwoju przedsiębiorczości,
- nieprzystosowanie rolników do przyjmowania i obsługi turystów,
- nieufność i niechęć wynikające z bariery społecznej i inne.

2.3. Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości rolniczej.

Prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie agroturystyki w rolnictwie może przyczynić się do rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich. Przy prowadzeniu tej działalności gospodarczej wymagany jest niewielki kapitał, gdyż wszystkie dobra naturalne i produkowane przez rolników są największym atutem gospodarstwa agroturystycznego. Te właściwości i naturalne atrakcje powinny być promowane i podkreślane przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych oraz stawać się ich wizytówką.

Agroturystyka wymaga od swoich organizatorów i prowadzących ten rodzaj działalności pomysłowości, twórczego myślenia oraz przedsiębiorczości. Osoby przedsiębiorcze na wsi muszą być aktywne, gotowe do działania oraz otwarte na świat. Efektem takiej postawy może być stopniowa poprawa jakości usług, lepsza znajomość języków obcych wśród osób świadczących usługi, rozwój produkcji towarów regionalnych, drobnego handlu oraz bezpośredni udział w podnoszeniu atrakcyjności zamieszkiwanego regionu. Prowadzenie i szerzenie agroturystyki wpływa na aktywizację gospodarczą lokalnej społeczności w wyniku rozwoju drobnego przemysłu, rolnictwa i usług, które same periodycznie będą się rozwijać, gdy będą musiały ją obsługiwać.

Na podstawie ostatnio organizowanych targów agroturystycznych można stwierdzić, że wszystkie uczestniczące w nich gospodarstwa agroturystyczne starają się bardzo poszerzyć i urozmaicić swoją ofertę turystyczną, która staje się bardzo konkurencyjna dla turystyki komercyjnej. Gospodarstwa agroturystyczne starają się zapewnić nie tylko miły pobyt turystów w swoim gospodarstwie rolnym, ale również zapewniają wszelkiego rodzaju usługi poprzez organizację rekreacji i wypoczynku (np. jazda konna, zwiedzanie okolicy, przejazdy bryczkami, organizacja dyskotek, kin itp.).

Działalność agroturystyczna wymaga od przedsiębiorcy prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego jako własnej firmy, która podlega Ustawie o prowadzeniu działalności gospodarczej. Prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie agroturystyki wymaga od przedsiębiorcy rozliczania się z dochodu z Urzędem Skarbowym, prowadzenia ewidencji podatkowych, sporządzania sprawozdań do celów podatkowych.

Każdy agrobiznesmen może starać się o uzyskanie kredytu na rozpoczęcie i prowadzenie swojej działalności gospodarczej. Musi w tym celu sporządzić właściwy biznes plan i sam skonstruować analizę opłacalności przyszłej inwestycji. Wpływa to na kreowanie rozwoju

przedsiębiorczości w polskim agrobiznesie, gdzie jedną ze znaczących form początkowych może stać się właśnie agroturystyka.

Specyfika usług turystyki wiejskiej i agroturystyki znajdująca wyraz w samej definicji omawianych pojęć, określa istotne cechy przedsiębiorczości wiejskiej i rolniczej. Wpływ agroturystyki na rozwój przedsiębiorczości można odnaleźć w działaniach związanych szczególnie:

- ze sposobem świadczonych usług,
- z rodzajem oferty świadczonych usług,
- formą i zakresem świadczonych usług,
- organizacją bazy mieszkaniowej, żywienia i turystycznej,
- z promocją walorów turystycznych i wypoczynkowych.

Zaznaczyć należy, że rozwój turystyki wiejskiej w tym agroturystyki sprzyja zarówno rozwojowi przedsiębiorczości na wsi jak i przedsiębiorczości rolniczej. W tym pierwszym aspekcie dokonuje się to poprzez:

- zagospodarowanie wsi i obiektów wiejskich,
- rozszerzenie działalności handlowej, usługowej, wytwórczej i rzemieślniczej,
- inwestycje służące obsłudze ruchu turystycznego,
- inwestycje związane z ochroną środowiska naturalnego,
- inwestycje związane z rozwojem infrastruktury techniczno-ekonomicznej, przestrzennej i społecznej wsi i obszarów wiejskich,
- inwestycje związane z rozwojem produkcji zdrowej żywności,
- inwestycje związane z systemem promocji produktów agroturystycznych,
- integrację poziomą i pionową mieszkańców wsi / np. gospodarstwa zintegrowane /,
- zagospodarowanie zasobów wolnej siły roboczej,
- ochronę zabytków, skansenów przyrody, parków narodowych i rezerwatów,
- poprawę poziomu dochodów i jakości życia mieszkańców wsi,
- przyciągnięcie turystów zagranicznych do Polski a zwłaszcza do mniej znanych regionów wiejskich,
- promocję regionalnego folkloru, obyczajów, tradycji i inne,

Wraz z rozwojem przedsiębiorczości na wsi, dokonuje się również rozwój indywidualnej przedsiębiorczości rolniczej, znajdujący odzwierciedlenie w:

- dodatkowym źródle zarobków uzyskiwanym z gospodarstwa,
- organizacji sprzedaży produktów rolnych wprost z gospodarstwa rolnego,
- atrakcyjności oferty turystycznej,

- zagospodarowaniu urządzeń i pomieszczeń gospodarskich,
- zagospodarowaniu zwierząt występujących w gospodarstwie /jazda konna, kuligi itp./,
- organizacji sprzedaży wyrobów rękodzieła ludowego i artystycznego,
- poprawie poziomu jakości produktów rolnych /nowe metody produkcji, produkty ekologiczne/,
- poprawie poziomu i standardu świadczonych usług turystycznych,
- wyposażeniu gospodarstw w nowoczesną infrastrukturę /telefoniczną, media, sprzęt satelitarny/,
- wykorzystaniu naturalnych źródeł energii przez osoby związane z rozwojem ekoturystyki
- kształtowaniu świadomości turystycznej mieszkańców wsi,
- kształtowaniu odpowiedniego wizerunku gospodarstw rolnych świadczących usługi agroturystyczne,
- prowadzeniu działalności informacyjno-promocyjnej,
- zagospodarowaniu wolnego czasu turystom,
- utrwalaniu wiejskich obyczajów, tradycji, kultury i inne.

3. Rola agroturystyki w rozwoju regionu.

Mając na uwadze różnorakie możliwości, jakie może pełnić rozwój agroturystyki na terenach wiejskich należy zauważyć, że jest ona narzędziem realizacji wielu celów strategicznych polityki regionalnej, które bezpośrednio i pośrednio przyczyniają się do wzrostu zatrudnienia, stanowią alternatywne źródło dochodów dla rolników, przyczyniają się do aktywizacji terenów ekonomicznie zaniedbanych oraz wpływają na ich zrównoważony rozwój. Aby agroturystyka rozwijała się w sposób prawidłowy wymagane są obecnie określone cechy regionalne, jakie musi posiadać region dla właściwego jej prowadzenia. Niezbędne cechy regionalne to:

- czyste środowisko przyrodnicze
- niski poziom urbanizacji i uprzemysłowienia, wyrażony przez: niską gęstość zaludnienia, mały udział zatrudnienia w zawodach poza rolniczych,
- ograniczona intensywność produkcji rolnej i leśnej,
- sprzyjająca struktura agrarna / gospodarstwa średniej wielkości /
- harmonijny krajobraz kulturowy /uprawowy/,
- niewysokie dochody ludności,
- wolne lub niewykorzystane zasoby mieszkaniowe.

Konieczne są również właściwe elementy środowiska przyrodniczego dla rozwoju agroturystyki, takie jak:

- urozmaicona rzeźba terenu,
- wysoka lesistość i stan jezior,
- sprzyjające użytkowaniu rekreacyjnemu cechy lasów i jezior,
- ekstensywne rolnictwo. (Drzewiecki M. 1995)

Właściwy rozwój agroturystyki, jej promocja i szerokie rozpropagowanie jej wśród mieszkańców miast i wsi może być wykreowany na podstawie szerokich działań władz gminnych i samorządów terytorialnych. Samorząd lokalny kształtuje i tworzy produkt agroturystyczny oraz przyczynia się do jego rozwoju. Z samorządem lokalnym muszą ściśle współpracować rolnicy i przedsiębiorcy zajmujący się agroturystyką oraz związki i stowarzyszenia. Współpraca pomiędzy nimi musi polegać na:

- uzyskiwaniu zgody społeczeństwa wiejskiego reprezentowanego przez Radę Gminy na traktowanie jako priorytetowej funkcji gospodarczej – ma to na celu zapewnienie ukierunkowanego rozwoju gospodarczego gminy i zapewnienie przyszłym przedsiębiorcom możliwości rozwoju agroturystyki na terenie gminy, co nie zawsze może się spotkać z akceptacją większości społeczeństwa zamieszkującego dany teren. Jest to ściśle powiązane z organizowaniem imprez posiadających specyficzny charakter i mogących wpłynąć na zakłócenie wewnętrznego spokoju danej gminy np. organizacja festiwali, koncertów, widowisk, zawodów sportowych, spływów, rajdów samochodowych, konnych, pieszych czy rowerowych;
- wprowadzeniu do planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego strategicznego planu rozwoju i budżetu gminy ustaleń i przedsięwzięć rozwijających produkt agroturystyczny (np. ulepszenie komunikacji, stworzenie nowoczesnej bazy noclegowej, rozwinięcie bazy gastronomicznej, handlowej, urządzenie obiektów sportowych, kulturalnych i rozrywkowych, wypożyczalni sprzętu, organizowanie sportów zimowych);
- promowaniu produktu agroturystycznego na zewnątrz, gdzie do najważniejszych zagadnień należą walory posiadane przez region w zakresie przyrodniczym (posiadane lasy, pomniki przyrody, wody tworzące piękno krajobrazu) oraz kulturowo-antropogeniczne (posiadane zabytki, osiedla i tereny rolne, tworzące harmonijny krajobraz kulturowy);
- poszukiwaniu rynków zbytu przez zorganizowanie odpowiedniego systemu zarządzania i dystrybucji dla produktu agroturystycznego, w tym zwabianie właściwych biur podróży i

turoperatorów, ośrodków informacji, instytucji zajmujących się obsługą agroturystów (banków, ubezpieczycieli itp.);

- pomocy w pozyskiwaniu przez usługodawców krajowych i zagranicznych środków pomocowych przeznaczonych na działalność agroturystyczną w ramach programów i funduszy pomocowych dla wsi i rolnictwa z Unii Europejskiej;
- pomocy przy uzyskiwaniu kredytu dla przedsięwzięć w zakresie całej przedsiębiorczości na wsi, gdzie przedmiotem kredytowania mogą być nakłady inwestycyjne związane z uruchamianiem nowych lub rozwojem istniejących przedsięwzięć gospodarczych w zakresie małej przedsiębiorczości na terenach wiejskich lub w miastach do 10 tys. mieszkańców ze szczególną preferencją dla gmin uznanych za zagrożone, szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, w tym zwłaszcza dla regionów byłych ppgrów obejmujące zakup, budowę, rozbudowę, modernizację lub adaptację obiektów produkcyjno – usługowych, wyposażenie inwestycyjne tych obiektów w urządzenia i środki transportowe jednoznacznie związane z realizowanym przedsięwzięciem. W celu wspierania przedsiębiorczości w agrobiznesie zostały również od stycznia 2000 roku uruchomione wzorem szeregu bogatych krajów mikrokredyty adresowane głównie do mniej zasobnych mieszkańców terenów wiejskich z przeznaczeniem na pozarolniczą działalność gospodarczą na terenach wiejskich, w tym również rozwój i rozpowszechnianie agroturystyki [Programy i fundusze pomocowe dla rolnictwa 2000].

Zarządzanie rozwojem ekoturystyki i agroturystyki stało się w ostatnich latach zagadnieniem niezwykle ważnym i bardzo złożonym. Szczególnie ważny jest ich rozwój na terenach chronionych i obszarach rolniczych(leśnych), gdzie należy umiejętnie sterować ruchem turystycznym w czasie i przestrzeni, aby nie stał się on źródłem niszczenia naturalnego środowiska przyrodniczego. Koniecznym staje się tu współdziałanie samorządu lokalnego i ludności miejscowej w zarządzaniu rozwojem ekoturystyki, gdyż właśnie planowanie i zarządzanie ekoturystyką doprowadza do rozwoju gminy przez rozbudowę jej infrastruktury i stwarza dodatkowe miejsca pracy jako czynnik stymulujący aktywizację zawodową. Niezwykle ważną rolę w rozwoju ekoturystyki odgrywają organy państwowe zarówno na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym. Wpływają one na właściwe wykorzystanie instrumentów kreowania ekopolityki w turystyce. Samorządy terytorialne i władze gmin muszą właściwie wydzielać ze swojego budżetu środki na inwestycje przeznaczone na ochronę środowiska, popierać działalność banków kredytujących inwestycje proekologiczne na swoim terenie, umożliwiać kontakty z fundacjami, organizacjami pozarządowymi, krajowymi i zagranicznymi, korzystać z międzynarodowych programów

pomocowych, współpracować z agencjami rozwoju lokalnego. Czynności i ich jakość zależy od centralnego sterowania rozwojem agroturystyki w Polsce, od wewnętrznych inicjatyw gminnych, bezpośredniego zainteresowania tą formą działalności gospodarczej ludności miejscowej i możliwości finansowych osób zainteresowanych. Władze samorządowe planując rozwój gminy w sposób ekologiczny, decydujące się na prowadzenie ekoturystyki i agroturystyki w sposób długofalowy, w dzisiejszych czasach muszą zauważyć, że inwestycje te wymagają dużych nakładów kapitałowych, reorganizacji działalności i funkcjonowania gminy, jak również rekonwersji osób zatrudnionych w tej działalności gospodarczej. Sprostanie tym wymaganiom może przynieść szereg korzyści dla terenów rolniczych z tytułu prowadzenia agroturystyki. Jak zauważa to M. Drzewiecki najważniejsze z nich to:

1. możliwość utrzymania zatrudnienia na dotychczasowym poziomie,
2. możliwość stworzenia nowych miejsc pracy koniecznych dla obsługi branży turystycznej,
3. zróżnicowanie miejsc pracy,
4. wielorakość aktywności zawodowych, indywidualnych i rodzinnych /dwuzawodowość/,
5. utrzymanie obiektów i urządzeń usługowych – handel, gastronomia, transport,
6. podtrzymanie rentowności gospodarstw – gratyfikacja finansowa za noclegi, jak również sprzedaż produktów rolnych, zatrudnienie kobiet itp.,
7. pomoc dla leśnictwa przez różne formy wypoczynku w lasach,
8. troska o ochronę krajobrazu wsi jako dziedzictwa kulturowego,
9. pomoc w przetrwaniu najmniejszych miejscowości ze względu na ich specyficzną atmosferę,
10. rozpowszechnianie sztuki i rzemiosła ludowego,
11. uprzyjemnianie spędzania czasu wolnego poprzez organizację festiwali i imprez organizowanych dla turystów,
12. turystyka wiejska ma możliwość urealnienia procesów ochrony przyrody w sensie finansowym,
13. możliwość odbudowy budowli historycznych,
14. możliwość wyposażenia infrastrukturalnego i uzbrojenia wsi.

4. Podsumowanie i wnioski.

Podsumując należy podkreślić, że rozważania nad zagadnieniem ekoturystyki i agroturystyki w Polsce zaczęły się mocno rozwijać. Agroturystyka to taki rodzaj turystyki,

który wraz z małą przedsiębiorczością powinien stanowić istotne źródło dochodów podobnie jak ma to miejsce w krajach wysokorozwiniętych. Szczególne zainteresowanie tym rodzajem działalności wykazują mieszkańcy obszarów wiejskich o niskim poziomie rozwoju gospodarczego i dużym bezrobociu.

Podsumowując dotychczasowe osiągnięcia w zakresie rozwoju agroturystyki w Polsce, należy stwierdzić, że:

- prowadzenie i ich rozwój usług agroturystycznych wymaga szerszego włączenia się środowisk lokalnych, w tym organizacji specjalistycznych, a także władz samorządowych i państwowych,
- w Polsce posiadamy sprzyjające warunki do rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki, gdyż według oceny Instytutu Turystyki 1/3 gmin w Polsce posiada odpowiednie warunki do świadczenia usług turystycznych,
- agroturystyka powinna znaleźć swoje miejsce w planach i programach rozwoju społeczno-gospodarczego województw, gmin, powiatów, obszarów lokalnych,
- rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej powinien opierać się na wdrażaniu strategii marketingowej, obejmującej zwłaszcza promocję i ceny usług agroturystycznych, a także dopasowanie ich do aktualnie obowiązujących na rynku turystycznym,
- rozwój agroturystyki wymaga szerszego włączania się w strategię marketingu agroturystycznego środowisk lokalnych, w tym zwłaszcza organizacji samorządowych, urzędów pracy, instytucji finansowych / banków regionalnych i banków spółdzielczych/, instytucji sfery otoczenia biznesu, rolniczych organizacji producenckich, związków zawodowych rolników itp.,
- usługi agroturystyczne są uznawane za formę agrobiznesu, w związku z tym ich działalność powinna być odpowiednio zorganizowana zarówno na szczeblu lokalnym jak i powiatowym, wojewódzkim i krajowym,
- agroturystyka wpływa korzystnie na rozwój przedsiębiorczości wiejskiej i zagospodarowanie zasobów na obszarach lokalnych,
- agroturystyka jako forma przedsiębiorczości wiejskiej powinna stanowić dla wielu producentów rolnych istotne źródło dochodów, tak jak to ma miejsce w krajach Unii Europejskiej,
- rozwojowi agroturystyki na obszarach wiejskich sprzyjają korzystne uregulowania prawne, zwłaszcza ulgi podatkowe,

- rozwój agroturystyki musi następować wraz z rozwojem turystyki wiejskiej, organizowanej przez gospodarstwa zintegrowane, oferujące możliwość zorganizowanego wypoczynku na większych obszarach,
- w rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej mogą uczestniczyć spółdzielnie wiejskie, których działalność sprzyjać będzie w efekcie wielofunkcyjnemu rozwojowi wsi i obszarów lokalnych,
- w badaniach z zakresu agroturystyki konieczne jest prowadzenie szeregu badań, jak tak prowadzony rodzaj turystyki wpływa dochody ludności wiejskiej, istniejący stan bezrobocia i jest pobudzającym elementem rozwoju regionalnego.

Bibliografia:

- Dębniowska M., Tkaczuk M., *Agroturystyka. Koszty, ceny, efekty*. Poltext, Warszawa 1997.
- Dębniowska M.: *Ekonomiczne aspekty rozwoju agroturystyki*. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów
- Drzewiecki M.: *Agroturystyka. Założenia – uwarunkowania – działanie*. Instytut Wydawniczy „Świadectwo” Bydgoszcz 1995.
- Kamieniecka J.: *Ekopolityka w turystyce. Raport o zmianach możliwych i potrzebnych*. Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 1998, nr 2.
- Mendlik S.: *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*. PWN Warszawa 1995.
- Nowakowski M.: *Słownik terminów związanych z turystyką i hotelarstwem*. GWSH Katowice 2001.
- Programy i fundusze pomocowe dla rolnictwa*. Krajowe i pozyskiwane z Unii Europejskiej. Projekt FAPA Nr PL 9607-02-16/765 „Szkolenia regionalne z zakresu integracji rolnej”. Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA. Kraków 2000.
- Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Tom II, Zeszyt 2, Warszawa-Poznań-Zamość 2000.
- Sikora J.: *Organizacja ruchu turystycznego na wsi*. WSiP. Warszawa 1999.
- Szymańska J.: *Agroturystyka formą kreowania przedsiębiorczości wiejskiej*, Prace Naukowe AE w Poznaniu 1996, nr 741.
- Tchórz R.: *Agroturystyka jako nowa forma agrobiznesu*, Prace Naukowe AE w Poznaniu nr 741 / 1996
- Wiatrak A.P.: *Czynniki określające rozwój turystyki na obszarach wiejskich*, „Problemy Turystyki” nr 2 / 1995, nr 2.
- Wiatrak P.: *Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 1996, nr 4.

Woś A.: *Agrobiznes*, Wyd. Key Text, Warszawa 1996.

Zaręba D. *Ekoturystyka – wyzwania i nadzieje*. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa 2000.